

Kva veit vi om menneskeleg
aktivitet og næringsverksemd?

Kva treng vi å vite?

Kvar?

Karoline Daugstad,
Senter for Bygdeforskning
Odd Inge Vistad, NINA

Kva for fjellområde?

- Utgangspunkt: Reinen er eit flokkdyr og ein arealkrevjande art
- Reinen har ein livshistorie tilpassa og prisgjeven mennesket – kva tyder det?
- Frykt og flukt hos reinen som ei tilpassing – kva tyder det?
- Menneskeleg nærvær - svært komplekst! (frå den einslege vandrar til E6, hotell og hyttefelt)
- Kva areal / fjellområde snakkar vi om – eller:
KVA BØR VI STUDERE FOR Å BYGGE RELEVANT KUNNSKAP OM VILLREIN ↔ MENNESKE?

Ideell tilnærming

Bygge opp kunnskap som har overføringsverdi:
Temaet Bruk-Vern i villreinfjell er og blir viktig!

→ HER: Fange opp variasjonen i menneskeleg aktivitet:

- **Snøhetta-området:** Dels letttilgjengeleg, stort brukspotensiale (E6), gjennomfarts reiseliv, DNT, systematisk ferdsel, guiding
- **Knutshø – Folldal:** Lettilgjengeleg, tradisjonelt friluftsliv, spreidd ferdsel, hausting
- **Folldal – Grimsdalen – Høvringen – Spranget:** DNT, hotellturisme, infrastruktur (veg, sti)

Aktivitet og næring – kva er det?

- Friluftsliv
- Reiseliv
- Landbruk
- Forsvaret
- Infrastruktur
- Utbygging
- Industri

Installasjonar er lettare å dokumentere enn ferdsel.

For øvste del av lista manglar mykje kunnskap.

Kunnskap om friluftsliv?!

- Fragmentert!
 - Svak posisjon som miljøtema → lite forskning
 - Eit forskingsfelt i grenseland – på godt og vondt (miljøproblem, helse, idrett, reiseliv, arealforvaltning, utmarksnæring, kultur, ...)
- Kunnskap?
 - Best på nasjonalt nivå (SSB, Gallup o.l.)
 - Unntaksvis lokal-regional kunnskapsbygging
 - KU-arbeid, planlegging, evalueringar etc. vel så viktig data-grunnlag, som faktisk forskning!

Kunnskap om friluftsliv?!

- Kunnskap? – anekdotar? – mytar?
- Mykje såkalla "kunnskap om friluftsliv" er ANEKDOTISK:
 - (gresk: *Det som ikkje er utgjeve/dokumentert*)
 - Gjeld på lokalt / regionalt nivå: vi har **meir førestillingar enn kunnskap om friluftslivet**
 - Forsterka av kulturarven (fridom: friluftsliv er ei "privat" sak) og allemannsretten ("fri ferdsel")?
- Omgrepet 'Overvaking' – svært uheldig.
- Nyare forskning: Sterkare fokus på nærmiljø enn på fjellet.

Tilstand og trendar – friluftsliv

Endringsprosessar i norsk friluftsliv

(Alf Odden, NFR: Landskap i endring)

- samanlikna og analysert SSB-data frå 1970 til 2004.
- **Kva skjer i fjellet?**
 - Noko nedgang i tradisjonelle aktivitetar t.d. lengre fot- og skiturar
 - Men langt fleire eldre er aktive i dag enn på 70-talet
 - Ungdomen – nye aktivitetar, og med tydelegast endring i aktivitetsmønsteret:
 - Sykkel – kraftig vekst
 - Spesialisering, meir action
 - NB: Alpinanlegg, frikøyning (utanfor løyper), kiting...
 - "Nye aktivitetar" – 15 % av folket i 2004, fleire enn dei som jaktar.

Overvaking – også av folk?

Eit norsk døme:

Overvaksingsplan for Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark (pilotprosjekt)

- Friluftsliv er del av verne-formålet for ein del norske NP, og lovleg i dei andre.
- Forvaltningsmål – bevaringsmål?!
- Planen skal inkludere både biologiske og sosiale tema (ferdsel).
- Føresetnad for gjennomføring: Skal koste lite!
- Overvaking er ikkje prioritert i Noreg – endring no? Kritikk frå Riksrevisj.
- **Ny forvaltningshandbok frå DN:** Poengerer kunnskap om bruk!

Kunnskap om friluftsliv

Frå overvåkingsplanen/-arbeidet:

- SNO: overvaking vha 4 teljarar: 10.000 går opp frå Kongsvold/Grønbakken (siste året).
- Studentarbeid (UMB m.fl.). Ferdsel – turisme – næring
- Vorkinn & Flygind 2003: Hjerkinns – tilbakeføring- friluftsliv (bruken av vegen + villreinjegerane)
- DNT 1996: Rondane (tålegrenserapport).

Kunnskap om friluftsliv?

- DNT-ferdsel: kanskje det som lettast let seg dokumentere.
- Hausting?
 - INNOFINN (Innlandsfiske – på kommunenivå)
 - Rypeprosjektet (jegarundersøking – kommunenivå ++?)
 - HUNT (EU-prosjekt på jakt frå 2009. Kanskje relevant)
 - Medlemsundersøkingar hos NJFF? (jakt og fiske – relevant?)
 - inatur: Relevant statistikk?
- Nye aktivitetar? (kiting, off-pist ...)
- Bruke fjellstyre, SNO ... til kunnskapsoppbygging?
- KOR MYKJE LET SEG BRYTE NED TIL DOKUMENTASJON PÅ LOKALT NIVÅ (omfang, kartfesting)?

Utfordring:

KORLEIS styrke kunnskapen om friluftslivet lokalt?

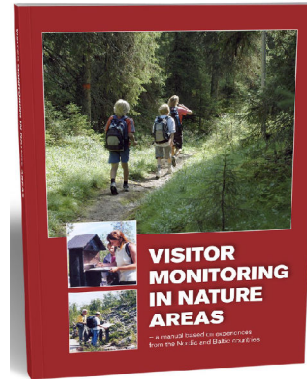
..for å unngå anekdotane?

Kva slag friluftsliv, kvar og i kva omfang? (atferd)

Kva gjer og meiner brukarane?

Nordisk-Baltisk nettverk for å standardisere metodar og spørsmål:

- Fagleg kontakt utanlands set norske prioriteringar i perspektiv!

Radiomerke jegerar?

- Trackstick.
- GPS
- tracklogg

- Det er gjort før (forskning) og blir brukt i oppsynsarbeid.

Kunnskap om reiseliv? –gradvis overgang frå friluftsliv

NINA Norsk institutt for naturforskning

Handwritten: 2003 72

Bruk og forvaltning av nasjonalparker i fjellet

- Internasjonale erfaringer med forvaltning av menneskelig virksomhet i nasjonalparker
- Kartlegging av næringsaktivitet i Dovrefjell-Sunndalsfjella, Femundsmarka og Reisa nasjonalparker
- Litteraturstudie av økologiske, kulturfaglige og sosiale effekter av turisme i verneområder

Oystein Aas (red.)
Odd Inge Våstad
Barre Dervo
Nina E. Eide
Djorn P. Kaltenborn
Hanne Haaland
Oddgeir Andersen
Hanne Svarstad
Margrete Skår
Christian Nøiemann

NINA Fagrapport 72

Næringsverksemd Dovrefjell-Sunndalsfjella (NINA 2003: "Fjellprosjektet")

- Samanlikne D/S med Femundsmarka og Reisa
- Landbruk og turisme dominerer.
- Turisme: hytteutleige, overnatting, jakt- og fiskekort, aktivitetstilbod som guiding, riding, båt- og skutertransport, hundekøyring, klatring/rafting
- Grov oversikt med moglege feil
- Avgrenset til verneområdene og randsone på anslagsvis 5 km rundt
- KVA TYDER DETTE LOKALGEOGRAFISK – ALTSÅ: I TERRENGET?

Typer bedrifter/aktiviteter D-S:

	Antall bedrifter/enheter
Overnatting	32 bedrifter (ca 8 000 netter på DnT ca 13 200 døgn andre)
Aktivitets-bedrifter	13 bedrifter
- guiding	8 bedrifter
- klatring	6 bedrifter
- riding	3 bedrifter
- hundekjøring	2 bedrifter
- leirskole	2 bedrifter
Transport	40 løyver
Hytter	ca 10 000 hytter
Beite	44 000 dyr

Næring i og rundt Dovre-Sunndal, Femundsmarka og Reisa NP, hovedtall

FM Turisme	5,2 mill kr	67 kr/ha
FM Beite	14,3 mill kr	185 kr/ha
FM Totalt	19,6 mill kr	252 kr/ha
R Turisme	1,2 mill kr	11 kr/ha
R Beite	10,6 mill kr	102 kr/ha
R Totalt	11,8 mill kr	113 kr/ha

”Fjellprosjektet 2003” og Forvaltningsplanen

- Har total-tal for beite ++
 - Dels områdevis oversikt (tal sætrar)
 - Men mykje generelle tal
 - Skogsdrift lite aktuelt (noko i samband med sæterdrift og hogst som skjøtsel)
- OG: Beitebruk og sæterdrift viktig for landskapspreg i LVO

Reiseliv / friluftsliv elles...

- Hytter, og tilhøyrande ferdsel (Rondane)
- Reiselivsbedrifter – kor mykje og kva type ferdsel utløyser desse? (Ferdseisprosjektet – del av arbeidet med nye Fylkesdelplanar)
- Andre prosjekt – SUSTOUR?
- Forvaltningsplanane (Dovrefj- Sunnd. Fjella, Dovre-Rondane)?
- Dokumentasjon gjort av forvaltninga / oppsyn? (EUROPARK-arbeidet?)

Avsluttande 1:

Kva slag kunnskap trengs:

- Dokumentasjon av ulik tilstand og aktivitet (omfang, form, sesong, kartfesting)!
 - Stikkord: **TELJE**
- Haldningar, ønskje, vurderingar frå ulike aktørar og brukargrupper?
 - Stikkord: **SPØRJE**
 - Finst både økologiske og sosiale tolegrensar!
 - Kva er attraktivt for turistar m.fl., og kvifor?
 - Realismen i turismesatsing (marknadskunnskap, entreprenørskap)?

Avsluttande 2

- Korleis er samspelet mellom ferdsel og installasjon/infrastruktur – effektar for villrein?
- Ikkje minst: Få fram status i dag og vurdere utviklingstrekk framover → to oppgåver som heng i hop, men gjev ulik presisjon og krev ulik metode.
- Bruk og vern er ”gloheitt” og på dagsorden:
Klarar dette prosjektet å gje ei bidrag som går ”utover seg sjølv”? Det må vere ambisjonen!
- Ikkje gape over meir enn det vi kan gjere godt!